

KAYIT DIŞI İSTİHDAMIN EKONOMİK ETKİLERİ

Hakkı Çiftçi

Çukurova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Yrd. Doç. Dr.
hciftci@cu.edu.tr

Özet

Toplumların temel ekonomik sorunları arasında yer alan kaynakların kullanımı ile ilgili olan kayıt dışı istihdam çözümler üretilmesi gereken ekonomideki en temel sorunlar arasında yer almaktadır. Bundan dolayı ekonomisinin gelişmesinin önünde bir engel olarak görülen kayıt dışı istihdam kaynakların etkin olarak kullanılmasını ve büyümeye kanalize olmasını da etkileyebilmektedir. Çünkü doğru ölçümler yapılamayan ekonomik olaylar; tam istihdam, fiyat istikrarı, ekonomik büyüme ve gelir dağılımında adalet gibi ideal makroekonomik hedeflere ulaşmayı da zorlaştırabilecektir. Çözümün hız, esnek ve pratik olabilmesi açısından kayıt dışı istihdamın boyutlarının belirlenmesi ve çözüm önerilerinin sunulması önem taşımaktadır. Politik, sosyolojik, teknolojik ve ekonomik nedenleri ve sonuçları bakımından çok karmaşık bir yapı olarak ortaya çıkan kayıtdışı istihdam daha çok iktisadi faktörler dışında nüfus, eğitim, sağlık, hizmetler, tarım, sanayi ve ticaret gibi sektör ve faktörlerle de kayıt dışı ekonomi ve kayıt dışı istihdamın birçok nedeni araştırılabilir. Bu doğrultuda dikkate alınan bu çalışma üretici, yatırımcı, tasarrufcu kesimlerinde oluşturduğu ve ekonomiyi etkileyen parasal ve mali politikalarında etkileyebilmektedir. Bu bağlamda ele alınan çalışmada kayıt dışı ekonomi ve kayıtdışı istihdamın tanımı, unsurları ve nedenleri ortaya konularak durumu incelenmiştir. Ayrıca kayıt dışılığın işgücüne yönelik ekonomik ve sosyal etkileri belirlenmeye çalışılarak öneriler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kayıtdışı İstihdam, Resmi Olmayan ve Gölge Ekonomi

Alan Tanımı: İktisat, Kayıtdışı Ekonomi ve İstihdam

ECONOMIC EFFECTS OF INFORMAL EMPLOYMENT

Abstract

It is copyrighted to produce informal employment analysts about the basic economic problems of communities and the use of on-the-spot resources. Therefore, it can also affect the effective use of unregistered employment resources, which is regarded as an obstacle to the development of the economy, and the fact that it is channeled to growth. such as full employment, price stability, economic growth and justice in income distribution, may also be difficult to achieve. In terms of speed, flexibility and practicality of resolution, it is important to determine the dimensions of informal employment and to submit solutions suggesting solutions. Information and solutions on economics and unregistered sectors and factors related to economy and non-registration systems, economy and informal sectors and factors. many reasons for employment should be explored. This study, taken in this direction, can affect the producers, investors, savers monetary and economic policies. In this context, I have studied the situation in which the definition, elements and causes of informal economy and unregistered employment emerged. In addition, it was done by trying to determine the economic and social effects of unregistered labor.

Keywords: *Unregistered Employment, Unofficial Economy, Shadow Economy*

JEL Code: *E26, E27*

1. GİRİŞ

Literatürde: idari, siyasi, ekonomik, mali güçlükler ve zorluklar nedeniyle vergi dışı piyasa ekonomisi veya vergi dışı ekonomi, gizli / saklı ekonomi, gölge ekonomi, görünmez ekonomi, yeraltı ekonomisi, yasadışı ekonomi, resmi olmayan ekonomi, informal ekonomi, faturasız ekonomi, kara ekonomi, gibi birçok kavramla ifade edilmektedir(Azaklı, 2009,s.19, Tunç, 2007, s.22, Ercan,M.2017ppt1).

Başta üçüncü ülke vatandaşları, yabancı kaçak işçiler, yasadışı göçmenler, öğrenciler, işsizler, ikinci bir işte çalışanlar ön planda görüldüğü kayıt dışı ekonominin istihdama yansıyan yüzünde başta tarım olmak üzere hizmetler, inşaat ve imalat sektörlerinde yaygın, gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülke ekonomisi için çıkarlarını maksimize edebilmek, bürokratik işlemlerden, vergi ve sigorta prim yükümlülüklerinden kurtulmak, amacıyla kendi adına ya da bağımlı

çalışanların çalışmalarının çalışanların ilgili kurum ve kuruluşlarda kayıtlı ve kurallı bir anlayışta bulunmaması neticesinde ülkelerin sosyo-ekonomik yapıları mevcut potansiyelini ortaya koyamadığı için bir çok problemi de beraberinde getirmektedir(Akalın, 2007,s.23, Ercan,M.2017ppt1).

Kayıt dışı istihdam sorununu önlemek, kayıtlı ve kurallı hale getirmek, kayıt dışılığı azaltmak ve kontrol altına alabilmek için alınması gereken tedbirler öneriler koymak uygulamaya konulan yasal ve idari düzenlemeler, kayıt dışı istihdama karşı yürütülen faaliyetler içerisinde, kayıt dışı ekonomi ve kayıt dışı istihdam ile ilgili çeşitli tanımlamalar, kayıt dışı ekonomi ve kayıt dışı istihdamın unsurları, etki ve sonuçları, nedenleri ile beraber eksik ve yanlış uygulanan strateji ve politikalar sebebiyle kalkınma ve büyüme açısından ölçülemeyen iktisadi faaliyetlerin sonucunda; vergi yükü, vergi yükünün adaletsiz dağılımı, vergiye karşı direnç, yüksek işgücü maliyetleri, enflasyon, ekonomik istikrarsızlıklar ve krizler, küçük işletmelerin yaygınlığı ve kurumsallaşma sorunu gibi ekonomik bir takım problemleri de beraberinde getirebilecektir. Bunun sonucunda ise kaynakların kullanımında, etkinlik, verimlilik, büyüme ve karlılık gibi amaçlara ulaşamaması sebebiyle enflasyon, işsizlik, stagflasyon, resesyon, deflasyon, yoksulluk, yolsuzluk, gelir dağılımının adaletsiz olması, rüşvet, bölgeler arası gelişmişlik farklılıkları gibi sorunlarla ekonomik süreci olumsuz etkileyebileceği düşünülmektedir(Çolak, 2007, s7,Derdiyok, 1993,Akalın,2007s8)

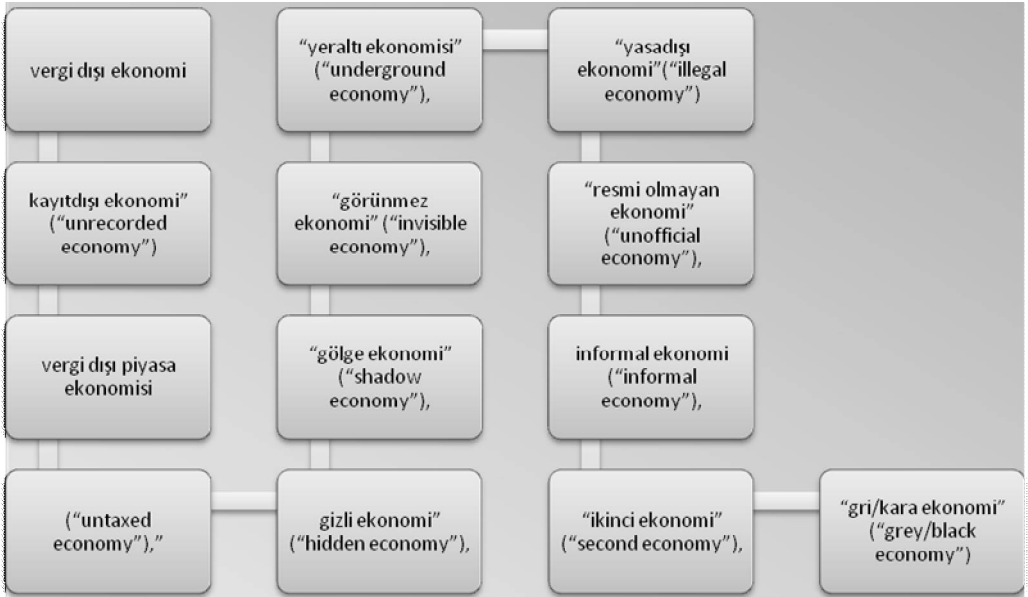
Bu çalışmada; kayıt dışı istihdam konusunda toplumsal duyarlılığı, bilgi ve bilinç düzeyini artırmayı, kayıt dışı istihdamla mücadele sürecinde bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleri kapsamında farkındalık oluşturulabilecek ve toplumun tüm kesimlerinin ekonomisine katkı sunabileceği bir organizasyonu gerçekleştirmeyi amaçlayan aynı zamanda toplumsal müşterek ve müteselsil sorumluluk bilinciyle kayıt dışı istihdamla mücadele konusunda özgün ve uygulanabilir proje ortaya koyabilmeyi kanayan sosyal güvenlik yarasına kayıt dışı istihdama kayıtsız kalmamayı amaçlamaktadır.

2. KAYITDIŞI EKONOMİ KAVRAMI VE KAPSAMI

İlk defa 1970 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO); enformel sektörü: süreklilik unsuru taşımadan bir kişinin veya birkaç kişinin oluşturdukları, başlıca amaçları kişilere istihdam ve gelir sağlamak olan mal ve hizmet üretiminde bulunan örgütsel kimliği gelişmemiş küçük ölçekli birimler olarak tanımlanır(Tunç, 2007,s.7). Bu tanımlamaya dayanarak, enformel ekonomi

devletin kontrol ettiği formel ekonominin kapsamı dışında kalan ilişkilerin tümüdür. literatürde çoğu zaman birbiriyle eşanlamda kullanılan çok sayıda kavram ile “kayıtdışı ekonomi” (“unrecorded economy”) “vergi dışı ekonomi” veya “vergi dışı piyasa ekonomisi” (“untaxed economy”), “gizli ekonomi” (“hidden economy”), “gölge ekonomi” (“shadow economy”), “görünmez ekonomi” (“invisible economy”), “yeraltı ekonomisi” (“underground economy”), “yasadışı ekonomi” (“illegal economy”) “resmi olmayan ekonomi” (“unofficial economy”), informal ekonomi (“informal economy”), “ikinci ekonomi” (“second economy”), “gri/kara ekonomi” (“grey/black economy”) gibi ifade edilmektedir (Aydın, 2013, s.7, Bultay ve Taşcı, 2013, s.17, Elgin, 2010, s.13).

Şekil 1. Kayıtdışı Ekonomi

Kaynak: Tunç, 2007, s.3-7

OECD ve UNECE tarafından geliştirilmiş olan saklı ekonomi tanımı ise, girişimlerin kasten gizledikleri yasal üretimlerini, ev hizmetlerinde ücretle çalışan kişilerin beyan edilmeyen hizmetlerini ve yasadışı üretim faaliyetlerini kullanan Altuğ tarafından “ vergisel anlamda kayıt dışı ekonomi, vergi kaçırma veya vergiden kaçınma güdüsü ile vergi idaresinin bilgi alanı dışında bırakılmış

faaliyetler bütünüdür" diyerek kavrama vergi ve maliye bilimi alanından yaklaşmıştır (Altuğ,1999,s48). Bir diğer tanımlama ise, istihdam gözüyle kavrama yaklaşmaktadır. Kayıt dışı istihdamı öne çıkararak, tarım, sanayi, ticaret, hizmetler sektörü gibi ekonomik faaliyetleri kayıt altına alınmayan ve tam olarak hesaplanmayan istihdam olarak tanımlar. Sonuç olarak dar anlamda kayıt dışı ekonomi; vergiden kaçınma ve vergi kaçırma sonucu faaliyetlerin belgelendirilememesi anlamında iken, geniş anlamda ekonomiye dair mal ve hizmetlerin üretiminin, tüketiminin ve dağılımının belgelendirilememesini anlatır.

Genel olarak kayıt dışı ekonomi kapsamına girmeyen faaliyetler ekonomik olarak ölçülemediğinden dolayı doğru hedefler ortaya konulamamaktadır. makroekonomik hedeflere ulaşım güçlü ekonomiler oluşturulamayan bu faaliyetler içerisinde;vergi yükümlülüğünden kaçma ve vergi kaçırma amacıyla kaydı tutulmayan veya kaydı saklanan işlemler, yasal olmayan ancak ekonomik girdi ve çıktı sağlayan faaliyetler (haraç alma, tefecilik, tarihi eser kaçakçılığı, uyuşturucu ticareti, bazı kimyasalların kaçak taşınması vb), eksik beyan edilerek vergisi eksik ödenen işlemler, beyan edilmeyen işlemler, yasal olan ancak ekonomik girdi ve çıktı sağlayan mevzuat dışı işlemler (evde çocuk bakıcılığı, evden yapılan küçük işler) yer almaktadır. Bu çalışmada, faaliyetleri şu şekilde sınıflandırılmaktadır (Durmuş,2006, DPT, 2001, Eryiğit,2003, Güloğlu,2005);

1. Kayıtdışı Faaliyetler
  - a. Görüntüde kayıtlı (Kısmi Kayıtlı Ekonomi)
  - b. Kayıtsız(Tam kayıtdışı)
  - c. Eksik Kayıtlı
2. Yasadışı Ekonomik Faaliyetler

Bu noktada, ek olarak ifade edilmelidir ki; tanımını bir ekonomide belirli bir dönemde üretilen nihai mal ve hizmetlerin piyasa fiyatlarından toplamı tanımında öncelikle bir düzeltme yapılarak kayıtlı kavramına da yer verilmelidir(Erol, 2007,s.9).

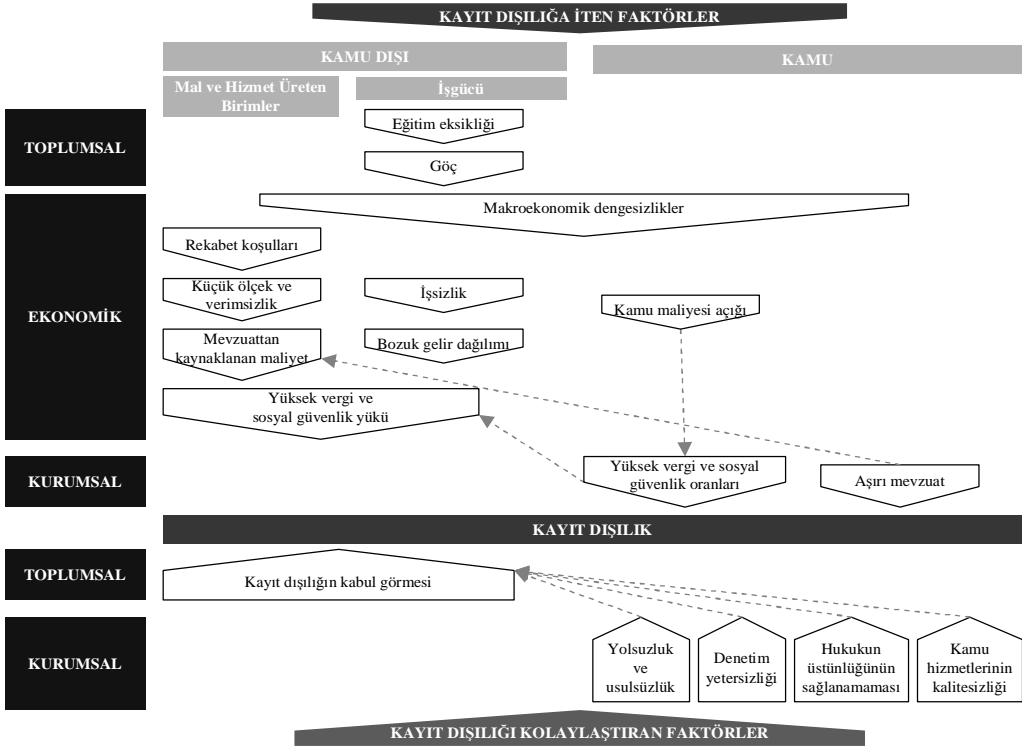
3. KAYIT DIŞI İSTİHDAMI ORTAYA ÇIKARAN NEDENLER

Kayıt dışı ekonomi çalışmalarında yapılan tüm araştırmalar sonucunda kayıt dışı ekonominin ekonomik, sosyal, psikolojik, siyasi, idari ve mali birçok nedeni

bulunmaktadır. Örneğin; yüksek işgücü maliyetleri, yüksek enflasyon, ekonomik istikrarsızlık ve krizle, kurumsallaşma sorunu, tarım sektörünün önemli ağırlığı kayıt dışı ekonominin ve kayıt dışı istihdamın başlıca ekonomik ve mali nedenlerini oluşturur. Bürokratik işlemlerin çokluğu, karmaşık mevzuat ve mevzuatsal muafiyetler, vergi cezalarının caydırıcı olmaması, kayıt dışı ekonominin ve kayıt dışı istihdamın idari ve hukuki nedenlerini oluşturur(Ercan,2006, Erol,2007, DPT 2001).

Yerleşik davranış kalıpları neticesinde kayıt dışılığın ahlaki norm haline gelmesi, mali disiplinin ve katı önlemlerin alınmadığı, vergi sisteminin adil olmadığı ve toplanan vergilerin yerinde kullanılmadığına dair yaygın kanaat, sosyal güvenlik sistemine duyulan memnuniyetsizlik, güvensizlik ve yetersizlikler, iş bulma ve kurmada enformel şebekeleşme,

Şekil.2. Kayıt dışılığı Kolaylaştıran ve İten Faktörler

Kaynak;Ercan,Metin(www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/MetinErcan_kayitdisi-turkce2(2).ppt), Kayıt Dışı Ekonomi ve Hızlı Tüketim Malları Sektörü, Comart Uluslar arası Organizasyon Tanıtım Hizmetleri, 2006

İktisadi alışkanlıklar (nakit kullanma alışkanlığı), coğrafi ve demografik gelişmeler (kentlere göçler), devlet-siyaset-birey ilişkisi (hukukun üstünlüğü prensibinin zedelenmesi ve bireylerin devleti usulsüzlüklere müsamahalı yaklaşan bir otorite olarak algılaması, toplumsal güven, vergi - bilinci ve bilinçsizliği, devlete karşı koyma isteği de kayıt dışı ekonominin ve kayıtdışı istihdamın sosyal ve psikolojik nedenlerinden birkaçını oluşturur(Ercan,2006).

3.1.Ekonomik ve Mali Nedenler

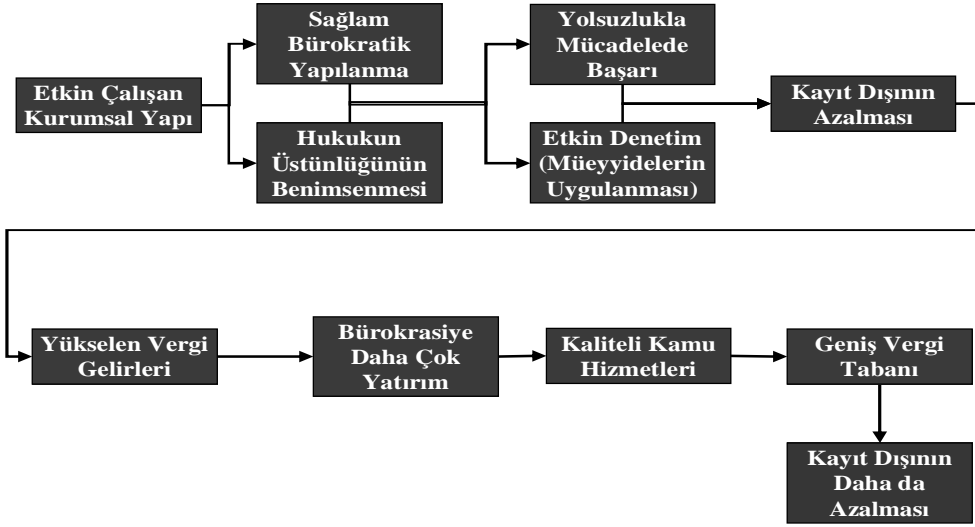
İşsizlik, deflasyon, enflasyon, milli gelir, büyüme, kalkınma, istihdam, para ve maliye politikaları, dış ticaret, ekonomik istikrarsızlıklar ve kriz,, küçük işletmelerin yaygınlığı ve kurumsallaşma sorunu, tarım sektörünün ekonomik yoğunluğu gibi makroekonomik faktörler (enflasyon, istikrarsızlık), gelir seviyesi ve dağılımı, bölgesel ekonomik gelişmişlik ve kentleşme düzeyi, üretimle ilgili ekonomik nedenlerin başında; kayıtlı ekonominin yüksek maliyetlerinden korunma ve karını çoklaştırma, üretim girdilerinin takibindeki zorluklar, üretimin gerçekleştirildiği bölgenin sosyo-ekonomik gelişmişliği, vergi yükü ve geliri dağılımında yaşanan adaletsizlikler, işgücü maliyetleri başta olmak üzere yüksek maliyetler, vergiye karşı yaşanan direnç, ekonomik krizler ve kriz artçıları, tarım sektörünün ağırlığının genel istihdam açısından da ağırlığının yüksek olması ve bu sektörde kayıtlılığın düşük olması ve elektronik ticaretin yaygınlaşması kayıt dışı ekonominin başlıca nedenlerini oluşturur(Ercan, 2006, Ilgın,1999, Ilgın,2002, Süngü, 2004, s5).

3.2 İdari, Hukuki, Siyasal, Sosyal, Psikolojik ve Kültürel Nedenler

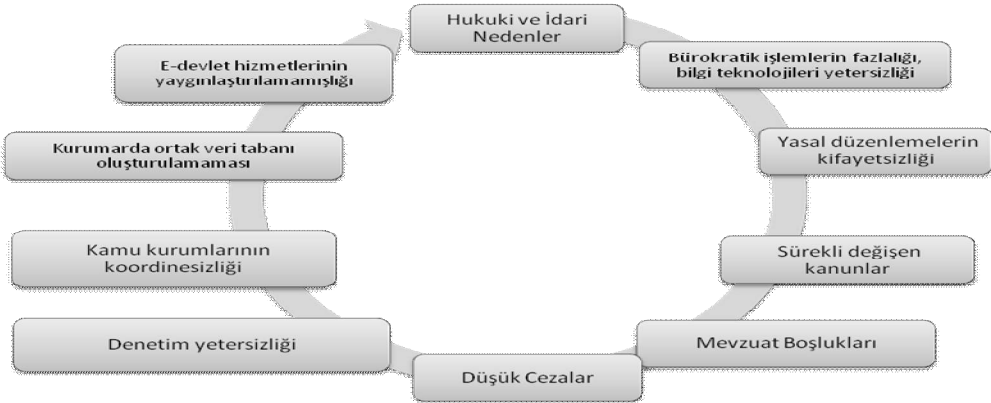
Vergi sisteminin karmaşıklığı, vergi dışı ekonominin genişlemesi karmaşık mevzuat ve sık yapılan düzenlemeler, vergi afları ve muafiyetler, vergi adaletsizlikleri, vergi cezalarının caydırıcılığının olmaması, yolsuzluk ve rüşvet, vergi denetimi geçirme ihtimali, beyan dışı geliri nedeniyle ödeyeceği vergi cezası, muhatap kalacağı marjinal gelir vergisi oranı, risk alma eğilimi, vergi denetimi, muhasebe ve müşavirlik hizmetlerinin yetersizliği, kurumlar arası koordinasyon eksikliği ve bürokrasi bürokratik kırtasiyecilikten ve yasal düzenlemelerden kaçınma, denetimin daha zor olduğu emek-yoğun sektörlerde kayıt dışılığın yoğunlaşması, üretim için teknik sofistikasyon ve yatırım ihtiyacının sınırlı olduğu sektörlerde firma sayısının fazlalığı, firma sayısını fazla

denetimin etkin olmadığı ortamlarda kayıt dışılığın artması, kayıt dışılığa yol açan nedenlerin başında yer almaktadır (Germanongue, 1996,s22). Kayıt dışılığa sebep olan faktörlerin başında vergilerin ağırlaşması ve dolayısıyla vergi yükünün artması neticeisnde artan maliyetler üretici ve tüketicilerin karar ve davranışları üzerinde etkiye bulunarak tüketimi, tasarrufu, yatırımı ve karar almayı olumsuz etkileyebilmektedir.

Şekil 3. Kurumsal Nedenler

Şekil 4. Hukuki ve İdari nedenler

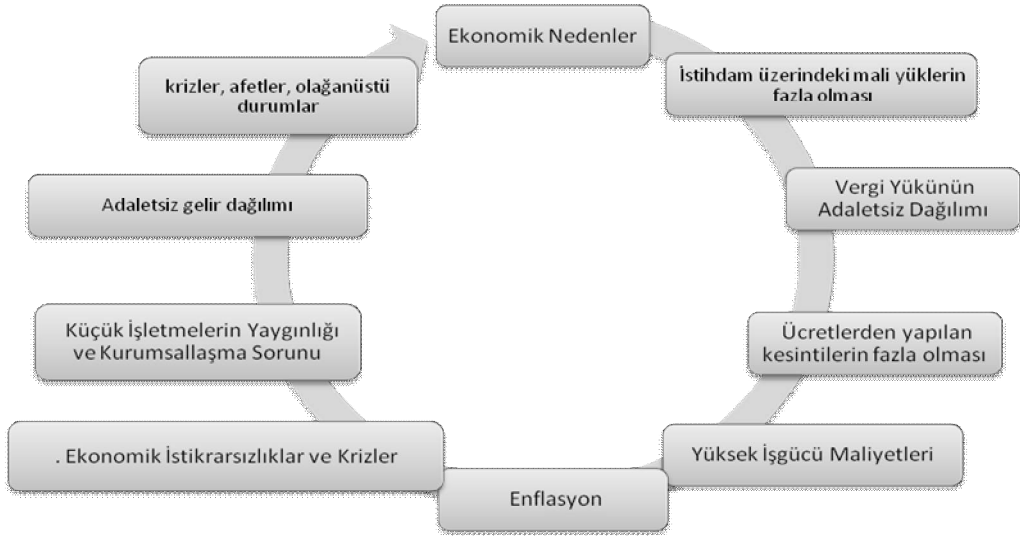

Kaynak; Ercan, Metin (www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/MetinErcan_kayitdisi-turkce2(2).ppt), Kayıt Dışı Ekonomi ve Hızlı Tüketim Malları Sektörü, Comart Uluslararası Organizasyon Tanıtım Hizmetleri, 2006, Tunç, 2007

Yapılan çalışmalar, vergi yükü ve kayıt dışı ekonomi arasında doğru orantılı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum gelir dağılımı dengesizliği, yüksek girdi ve işgücü maliyetleri ve vergi direnci olarak karşımıza çıkmaktadır, (Ay-Sugözü-Köse, 2005, s55). sosyal ve psikolojik nedenler, sosyal – kültürel faktörler, ahlaki – dinsel faktörler, psikolojik faktörler, bireyleri gönüllü vergi ödemeye veya vergi ödememeye yönelten motivasyonlar, düzensiz kentleşme, eğitim merkezlerinin düzenli bir biçimde konumlandırılmayışına neden olurken aynı zamanda sonradan ortaya çıkan sorunların da nedeni olmaktadır.

Şekil 5. Sosyo-Ekonomik, Psikolojik, Kültürel Nedenler

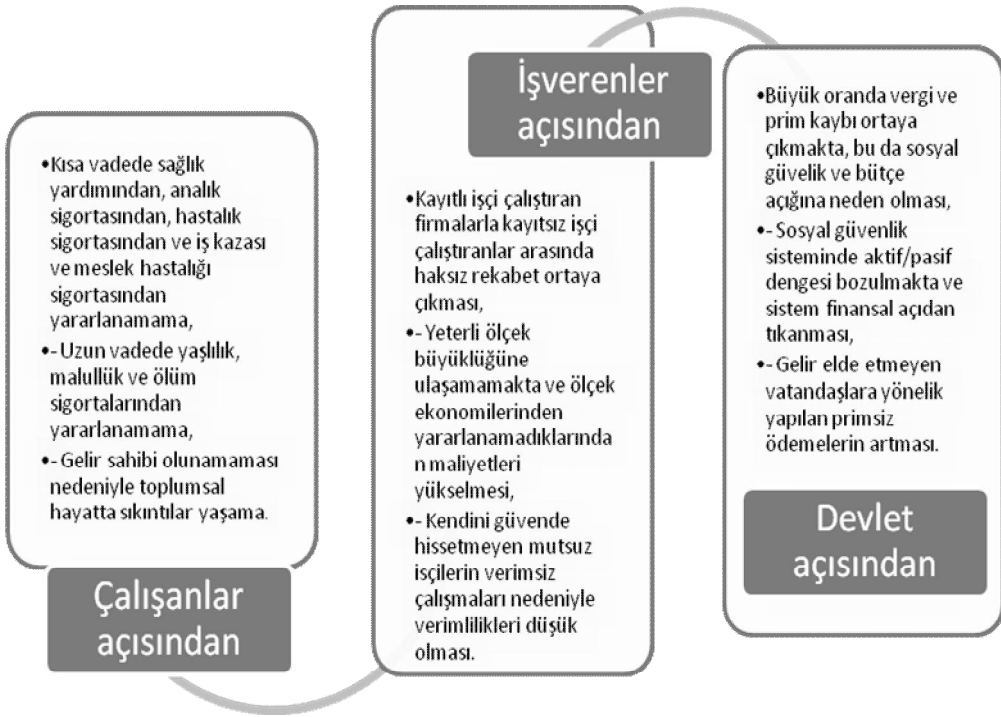
Kaynak; Ercan, Metin (www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/MetinErcan_kayitdisi-turkce2(2).ppt), Kayıt Dışı Ekonomi ve Hızlı Tüketim Malları Sektörü, Comart Uluslararası Organizasyon Tanıtım Hizmetleri, 2006, Tunç, 2007

Siyasal otoriteler kamu harcamalarını finanse ederken ne kadar vergi toplanacağını da içeren maliye politikalarına da karar verirken populist ekonomik anlayışlardan çok, kamu maliyesi ile siyaset bilimi arasındaki yakın ilişki nedeniyle karar vericilerin uygulamaları oldukça önemlidir.

4. KAYIT DIŞI EKONOMİNİN GENEL ETKİLERİ

Yapılan çalışmalarda kayıt dışı ekonominin olumlu ve olumsuz etkileri olduğu ortaya konmuştur. Bunlar arasında olumlu kabul edilen etkileri; kamu üzerine çalışmalarda yoksulluk sorununa geçici bir çözüm olacağı vurgulanırken bu durum da kayıtdışı ekonomiyi azaltabileceği üzerinde durur. İyileşmeler başka iyileşmeleri de getirdiğinden GSMH olumlu bir ivme kayıtdışı ekonomiyi aşağı çekecektir. Olumlu etkilerden bir diğeri, kayıt dışılığın arttığı dönemlerde ücret ödemelerinden vergi kesilmeyeceği için emek talebinin emek fiyatına esnekliğinin yüksek olduğu varsayımında, emek talebi artar.

Şekil.6. Paydaşlar Açısından Etkileri

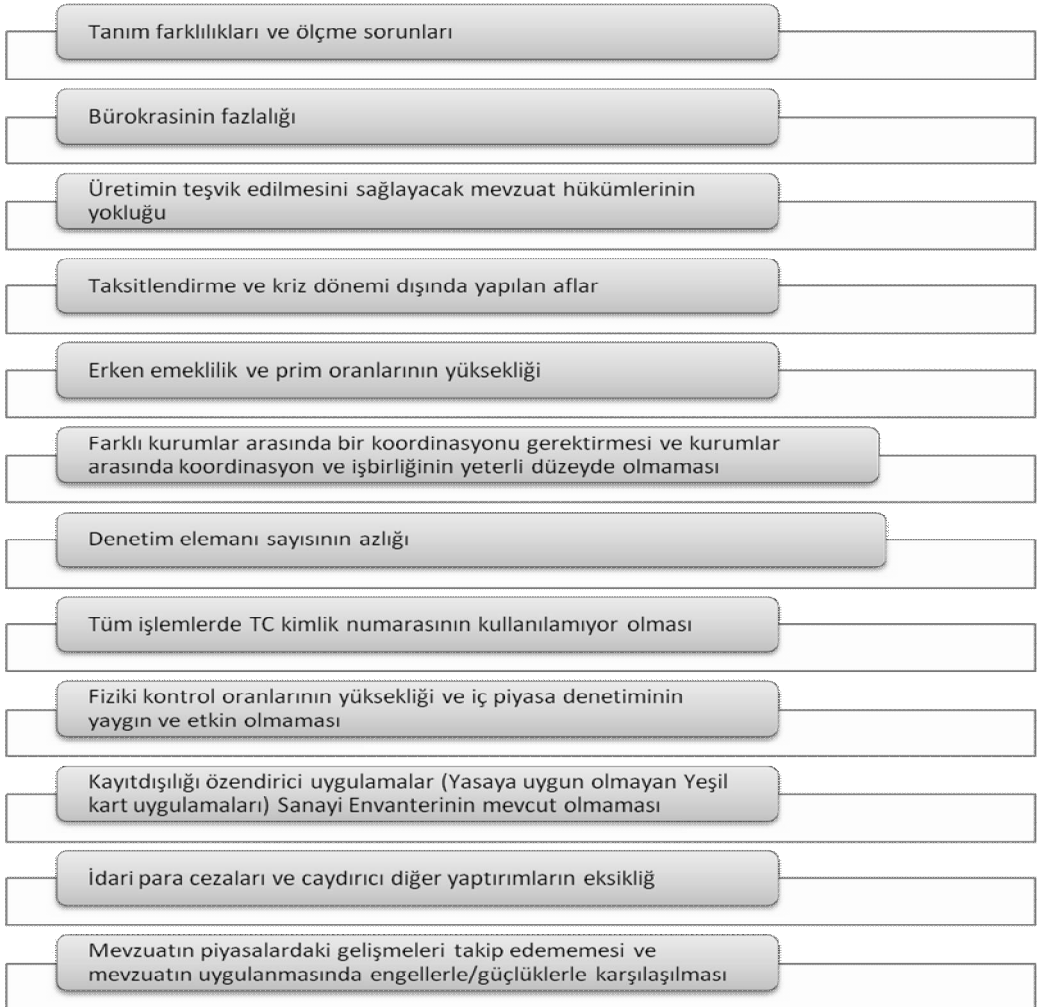

Kaynak: Ercan, 2006, Ilgın, 1999, Ilgın, 2002, Süngü, 2004, s.5.

Yani kayıt dışı ekonomi, (kayıt dışı) istihdamı artırır. İkincisi ise, GSMH kendi başına tüketim seviyesinden etkilenerek tüketimin artmasıyla GSMH da artacaktır. Bir diğeri olumlu kabul edilen başlık ise, toplumsal olayları engelleyerek toplumsal patlama ve kaoslara engel olur. Dördüncü olarak, niteliksiz işgücüne istihdam yaratarak normalde iş bulamayacak vasıftakilere de

imkan yaratır. Kayıt dışı ekonominin yukarıda bahsedilen olumlu olabilecek etkileri, olumsuz etkilerin yaratabileceği kayıp yanında oldukça az kalırken bu olumsuzluklardan kurtarılan ekonominin kat be kat güçlü olabileceği durumda kayıtdışı ekonominin ne kadar zararlı olabileceği görülecektir. Bu olumsuz etkiler şu şekilde sıralanabilmektedir; ekonomik göstergelerde yanılsamalar ve kararlarda

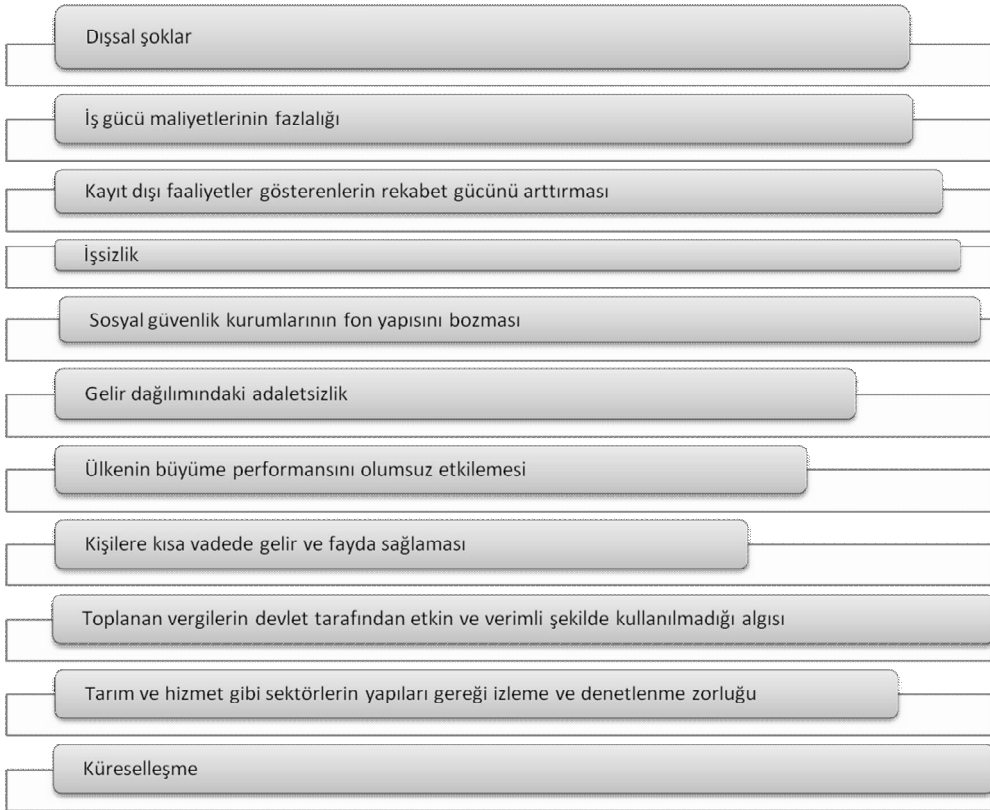
Şekil 7. Kayıt dışı İstihdam da Temel Sorunlar ve Etkileri

Kaynak: Aydın,2013,s.7, Bultay ve Taşcı,2013,s.17,Elgin,2010,s.13

tutarsızlıklarla; makroekonomik verilerin güvensizliği durumunda, ekonomik politikaların oluşturulması onların etkinliği ve uygulanabilirliğini azaltır. Ayrıca; kaynakların aktarımı, ekonomik karar alıcılar yanıldığında yanlış kararlar da aldırabilir bu nedenle zamansız, yanlış zamanlı veya hiç müdahalede bulunamama gibi durumlara neden olur. Bununla birlikte; vergide kayıplara, haksız rekabete ve kaynakların yanlış aktarımı ve verimsiz kullanımına neden olur.

Şekil.8. Kayıtdışı İstihdam ve Etkileri

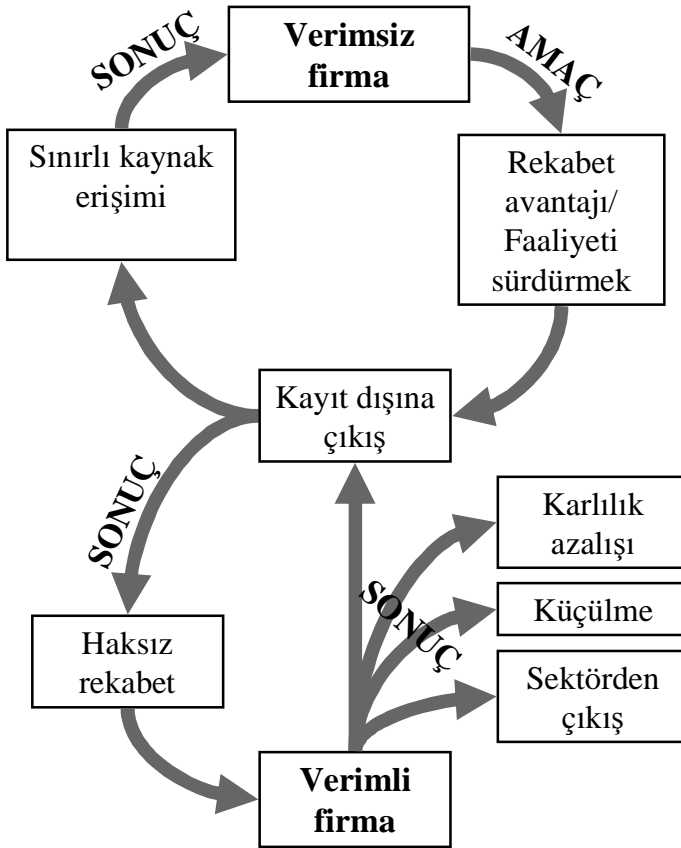

Kaynak: Aydın,2013,s.7, Bultay ve Taşcı,2013,s.17,Elgin,2010,s.13

Aydın,2013,s.7, Bultay ve Taşcı,2013,s.17,Elgin,2010,s.13, DPT, 2006, s33-67 çalışmalarında belirtildiği üzere; kayıtdışı istihdamın yarattığı sosyal sorunlar içerisinde ise; çalışanların güvensizliği, gelecek kaygısı, ümitsiz ve adaletsiz çalışması, çalışan ve işverenler arasındaki ilişkileri bozarken çalışanların iş

arkadaşlarıyla da olan ilişkilerini bozmaktadır. Çalışma hayatında yaşanan sorunlar, verimsiz üretimi getirirken, toplumsal ve sosyal yozlaşmanın önüne geçilememektedir. Kayıt dışı çalışanlar sosyal güvenlik altında kapsanamayarak beklenen hizmetler yerine getirilememektedir. Ayrıca, yabancı kaçak işçilerin de işgücü piyasasına kaçak olarak kayıt dışı girmesi ile de yerli kayıt dışı istihdamın sistem dışına itilmesi ile var olanlar daha kötü çalışma şartlarına itilmektedir.

Şekil 9. Akrep ve Bulaşıcı etki

Kaynak: Ercan, 2006.

Bütün bu tematik öğelerdeki olumsuzluklara ilaveten; fason üretimi teşvik eder, refah kaybına neden olur, yabancı sermayeyi ürkütür, bütçe açıklarına ve borçlanmaya neden olur, toplumsal dengeyi bozar, kara para diye addedilen

yasadışı faaliyetlerden elde edilen gelirlerin, nereden geldiği belli olmadan girişi, döviz kurları ve faiz oranları üzerinde çeşitli istikrarsızlıklara neden olabilir, bu durumda makro göstergeler de bozucu tahribatıyla çeşitli istikrarsızlıklara, verimsizliklere neden olabilmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kayıt dışı istihdamla mücadele edebilmek için önce var oluş nedenlerinin araştırılması gerekir. Sorunun önlenmesinin başlangıcı var oluş nedeninin bilinmesidir. Kayıt dışı istihdamın nedenleri ve öncelik sıralaması değişiklik gösterse de; mali ve ekonomik nedenler, sosyal nedenler, kamudan kaynaklanan nedenler ve sosyal güvenlik sisteminden kaynaklanan nedenler olarak sınıflandırabiliriz. Mali ve ekonomik nedenler ise gelişmekte olan ülkelerin başta gelen sorunları olan işsizlik ve enflasyon, gelir dağılımındaki adaletsizlik ve işletmelerin rekabet gücünün düşüklüğüdür. Sosyal nedenlerin başında hızlı nüfus artışıyla birlikte oluşan çarpık kentleşme, çalışma hayatındaki değişim, eğitim ve bilgi eksikliği gelmektedir. Kamudan kaynaklanan nedenleri ise, kamu kuruluşları arasındaki uyumsuzluk ve vatandaşların kamuya olan güvensizliği olarak sayabiliriz. Kayıt dışı ekonominin ortaya çıkışı farklı ülkelerde farklı nedenlere dayanmaktadır(Aydın,2013,s.7, Bultay ve Taşcı,2013,s.17,Elgin,2010,s.13, DPT, 2006, s33-67). Gelişmiş ekonomilerde kayıt dışı ekonomi ve nedenleri genellikle vergisel faktörler ve işgücü piyasasına yönelik düzenlemeler gibi faktörler tarafından belirlenirken; gelişmekte olan ülkelerde bu faktörlerin yanı sıra ekonomiyi etkileyen nüfus artışı ve kentsel göç gibi demografik etmenler de dikkate alınmalıdır. Kayıt dışı ekonomi ile mücadelede; devlet politikası olarak benimsenmesi, kararlı ve sürekli olması, kurumlar arası işbirliği ve eşgüdüm sağlanması,etkin bir izleme ve değerlendirme sisteminin oluşturulması, kayıt içi faaliyetlerin özendirilmesi,denetim kapasitesinin güçlendirilmesi ve yaptırımların caydırıcılığının artırılması, toplumsal mutabakatın sağlanması ve güçlendirilmesi gerekmektedir. kayıt içi istihdam yaratma, gönüllü uyumu artırmak, kayıt dışılığı tetikleyen faktörler tespit edilmeli, kayıt dışılıkla mücadelede genel çözümler yerine, her sektörün üretim, dağıtım ve satış özelliklerine uygun çözümler getirilmeli, sadece vergilerin azaltılması ya da kontrollerin artırılması değil, çok boyutlu entegre çözümlerin sunulmalı, kritik kontrol noktaları saptanmalı ve kayıt dışılık kaynakta durdurulmalı, kayıt dışılığı tetikleyen sosyolojik yapı ve bireylerin davranış kalıpları incelenmeli ve uygun çözümler önerilmeli, denetim ve yaptırım sürecinde otorite boşluğu yaratmadan çeşitli birimler arasında yetki ve

sorumluluklar net bir şekilde belirlenmeli ve bilgi alışverişinin aksamadan gerçekleştirilmesi sağlanmalı(Ercan, 2006, Ilgın,1999, Ilgın,2002, Süngü, 2004, s5). Özetle; sistemin değiştirilmesi, (kayıt dışılığın cazibesinin azaltılması), kayıt içine girişin kolaylaştırılması, sistemde denetimlerin sıkılaştırılması, toplumda davranış ve tutum değişikliğinin yapılandırılması Denetimde bilgi teknolojileri etkin kullanılmalı, Kredi kartı kullanımı yaygınlaştırılmalıdır(Ercan,2006). Bütün bunların ötesinde, öznesinde ve öncesinde kayıtdışı istihdamla en başta mücadele edecek bireye yatırım yapıp ülke ekonomisine kayıt dışılıktan kaybedilen değerlerin kayıtlı kurallı değerlere dönüştürecek katma değer oluşturulması yönünde bir planlama, organizasyon, denetim ve yönlendirmeler gerçekleştirilmelidir.

KAYNAKÇA

Akalın, Gülsüm & Kesikoğlu, Ferdi. “*Türkiye’de Kayıtdışı Ekonomi ve Büyüme İlişkisi*”, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi. 2007, Cilt 3, Sayı 5.

Altuğ, Osman. Kayıtdışı Ekonomi. Türkmen Kitabevi, İstanbul, 1999, s

Ay Ahmet, Sugözü, İbrahim, Köse & Halil Nezir. “*Vergi Yükündeki Değişmelerin Kayıtdışı Ekonomiye Etkisinin Simetrikliği Üzerine Bir İnceleme : Türkiye Örneği (1968- 2001)*”, İktisat, İşletme ve Finans Dergisi. 2005, 20:233, Ağustos 2005

Aydın, E., Hisarcıklılar, M. & Karacan, İ. “*Formal versus Informal Labor Market Segmentation in Turkey in the course of Market Liberalization*”, Journal of Middle Eastern and North African Studies. 2013, 12:9.

Azıklı, S. B. “*Türkiye’de Kayıtdışı İstihdam ve Ekonomik Boyutu*”, Yüksek Lisans Tezi, Karaman, 2009.

Binbir, Sinan. “*Dünyada ve Türkiye’de Tekstil ve Konfeksiyon Sektöründe Çalışma Koşulları ve Kayıt dışı İstihdam*”, Sosyal Güvenlik Dünyası. Mart-Nisan 2005

Çolak, Ömer Faruk & Bekmez, Selahattin. Kayıt dışı Ekonomi ve Siyasal Tercihler Bir Oyun Teorisi Analizi, Nobel Yayın, 1. Basım, 2007.

Derdiyok, Türkmen. “*Türkiye’nin Kayıt dışı Ekonomisinin Tahmini*”, Türkiye İktisat Dergisi. Sayı:14, Mayıs 1993.

DPT. 9.Kalkınma Planı, RG. 01.07.2006-26215 DPT; Kayıt Dışı Ekonomi Özel İhtisas Komisyonu Raporu,DPT Yayını, 2001

Durmuş, Mustafa. “*Kayıt dışı Ekonominin Bazı Mali Yönleri Türkiye Örneği*”, TİSK Akademi. 2006, Cilt:1 Sayı:1.

Elgin, C. “*Vergiler ve Kayıtdışı Ekonomi: Bir Değerlendirme ve Türkiye Örneği*”, Boğaziçi Üniversitesi, 2010

Ercan, Metin. Kayıt Dışı Ekonomi ve Hızlı Tüketim Malları Sektörü, Comart Uluslararası Organizasyon Tanıtım Hizmetleri, 2006. [www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/MetinErcan_kayitdisi-turkce2\(2\).ppt](http://www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/MetinErcan_kayitdisi-turkce2(2).ppt).

Erol, Hatice; “*Sosyal Güvenlik Sistemini Yeniden Yapılandırırken Kayıt dışı İstihdamla Mücadele*”, Sosyal Güvenlik Dünyası. Ocak-Şubat 2007

Eryiğit, Süleyman. “*Türkiye’de İşletmelerin Kayıt dışı Personel Çalıştırmada Ücret Maliyeti İçindeki Yasal Kesintilerin Etkisi*”,

Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003

Germanongue, M. Debore. A hidden Enemy. Unesco Courier, 49/6, 1996.

Güloğlu, Tuncay. “*The Reality of Informal Employment in Turkey*”, International Programs Visiting Fellow Working Papers. Cornell University, 2005.

İlgin, Yılmaz. Kayıt dışı Ekonomi ve Türkiye’deki Boyutları, DPT, Ankara,1999.

İlgin, Yılmaz. “*Kayıt dışı Ekonomiyi Tahmin Yöntemleri ve Türkiye’de Durum*”, Planlama Dergisi Özel Sayı, 2002.

Karadeniz, Hülya & Karadeniz, Oğuz. “*Kanunlarca Yasaklanmış İşlerde Çalıştırılan Kimselerin Sosyal Güvenlik ve Vergi Uygulaması Karşısındaki Durumları*”, Sosyal Güvenlik Dünyası Dergisi, Mart-Nisan 2003.

Saraçoğlu, D.Ş. “*The informal sector and tax on employment: A dynamic general equilibrium investigation*”, Middle East Technical University, 2007.

Süngü, Yakup. “*Kayıt dışı İstihdamın Mali Etkileri*”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004.

Tarhan, Bülent & Ünlü, Ufuk. “*Kayıtdışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi*”, Koordinatör ve Danışman: Başbakanlık Başmüfettişi, Ankara, 2017.

Tunç, Mehmet. “*Kayıt Dışı İstihdamla Mücadelede Geliştirilen Stratejiler Uygulanan Politikalar Ve Gelişmiş Ülke Örnekleri*”, Uzmanlık Tezi, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü İstihdam ve Meslek Uzman Yardımcısı, Ankara 2007.

T.C Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. Kayıt dışı İstihdamla Mücadele (KADİM) Projesi, Ankara, 2006.

TÜSİAD. “*Kayıt Dışı Ekonomi ve Sürdürülebilir Büyüme, AB Yolunda Değerlendirme ve Çözüm Önerileri*”, TÜSİAD Büyüme Stratejileri Dizisi No:8, Aralık 2006.

UNECE. “*Review of Concepts and Definitions for Use in Statistics of Hidden and Informal Economy*”, Joint OECD/ UNECE Meeting of National Account Expert, Paris, 1993.